

Jan Frouz, Bedřich Moldan (editoři): Příležitosti a výzvy environmentálního výzkumu

Tematicky výběrově, ale přesto široce rámovaná kniha o výzkumných perspektivách nauk o životním prostředí (to zdůrazněme: nikoli o ekologii, jak sami autoři deklarují) vysvětluje prostřednictvím úvodního slova editorů motivaci svého vzniku. Tou byl seminář Programu rozvoje vědních oblastí Univerzity Karlovy v Praze, zkracovaného jako PRVOUK, pořádaný Ústavem pro životní prostředí PŘF UK. Tento program jde napříč pracovišti univerzity, což ilustruje zastoupení autorů celkových 16 kapitol. Včetně obou editorů knihy jich je 40 a na jednotlivých kapitolách se podíleli v různém počtu. Aby strukturální profil publikace byl přehledný a informativní, nelze se vyhnout pojmenování témat podle toho, jak jsou řazena za sebou (číslo v závorce udává počet autorů kapitoly): Co je to environmentální výzkum, z čeho vychází a kam směřuje? (2), Globální změna klimatu (1), Vliv klimatických změn na biodiverzitu (1), Nepůvodní druhy rostlin, možné příčiny a důsledky invazí (3), Antropogenní disturbance v krajině a ochrana životního prostředí (1), Příklad disturbance: gradace lýkožrouta na Šumavě (1), Antropogenní acidifikace povrchových vod (3), Nové typy polutantů – endokrinní disruptory v životním prostředí a jejich biodegradace (2), Nové poznatky a výzvy v ochraně ovzduší (3), Vliv životního a pracovního prostředí a životního stylu na lidské zdraví (9), Člověk a příroda v minulosti Českých zemí. Od pravěku ke globální společnosti (1), Indikátory společenského metabolismu (2), Globální změny a environmentální bezpečnost lidské společnosti (2), Hodnocení environmentálních efektů jako součást „evidence-based policy“: Případová studie – Skryté náklady těžby uhlí za limity (3), Environmentální vzdělávání a výchova (2), Účinnost a působení českého práva životního prostředí (3). Jak vidno, velkou část tematického profilu

knihy tvoří záležitosti znečištění různých složek prostředí (posazené zejména do klimatických a antropogenních změn), a dále kognitivní, nástrojové a normotvorné pozadí v zacházení s „ozeleněným“ přístupem k socioekonomické realitě.

Z první kapitoly se dovídáme, co si ne každý uvědomuje, že environmentální výzkum je na rozdíl od jednotlivých (prostorově, metodologicky či jinak definovaných) podoborů ekologie značně plastické oborové pole, dané v první řadě výběrem upřednostněných témat na gradientu interakcí lidské civilizace a zemského povrchu. V této knize, dá se říci, si Univerzita Karlova průřezově stanovila spektrum výzkumných priorit, u nichž v otázkách kvality života považuje za prozřetelné hledat

1 Pustina industriálních úložišť v okolí tepelné elektrárny. Foto P. Kovář

řešení intenzivně. S přihlédnutím k tomu, že jde o povahu Programu (tedy s vybranými zapojenými pracovišti) a jak vyplývá i z limitovaných zdrojů citované literatury, potenciál fakult v deklarovaných problematikách zdaleka nebyl vyčerpán – mnohé se specificky řeší i na dalších součástech Univerzity Karlovy (chemie prostředí, agroenvironmentální aspekty, ekologie obnovy, urbánní prostředí a suburbanizace, dynamika dopravní infrastruktury atd.). Kapitoly na téma globální změny klimatu se učebnicově dotýkají všech podstatných souvislostí u změn v geohistorii a v současné specifické situaci, kdy se člověk stal dominantním činitelem dějů v různých částech planety. Na problém s vývojem biodiverzity navazují další knižní části zabývající se invazemi a expanzemi příslušných organismů a diskuzí o přístupech k nim. Následuje sada kapitol mapujících problematiku znečištění prostředí od acidifikace po specifické (nové) typy polutantů. Logicky je zdraví člověka nejsilněji akcentovanou konotací tématu. Více pozornosti je věnováno zdrojům než receptorům, takže procesy příjmu, přenosu a zadržování polutantů různými povrchy na pevnině (např. vegetačními formacemi nebo kulturními porosty v městské zástavbě či na venkově) a jejich případný purifikační význam zůstávají poněkud stranou.

Společenskovešdní témata v dalším rozvržení knihy, pozornost věnovaná externalitám v ekonomickém kontextu, záležitosti indikace a monitorování různých trendů a trajektorií vývoje a implementace či využití legislativních nástrojů – to vše má značný osvětový význam, dostane-li se publikace do ruky vnímavému čtenáři. Pojednání o environmentálním vzdělání/výchově (EV) představuje téma společensky významné a je dobré, že se odvíjí od přírodovědecké gramotnosti s koncentrickým přibíráním otázek sociokulturní a ekonomické sféry. Srozumitelnost by neměla zastínit polemiky o důrazových proporcích mezi aplikací odbornosti a didaktičností. Závěr kapitoly o možnostech a potřebách EV je v kontextu vyústění celé knihy dobře umístěn (jen si nejsem jist, zda průměrně vzdělaný konzument textu bude vědět, co je např. „udržitelné chování“, str. 248). Zamyšlení badatele se na konci nevyhne „dvojtečce“: jak asi poměrně heterogenní sestava výzkumných témat se svými vyhraněnými výstupy obtočí v současném bodovacím systému hodnocení naší vědy. Ale to není asi nic originálního a možná se právě výběr konstituujících témat Programu (a knihy) řídil zčásti i tímto pohledem.

V každém případě publikace reprezentuje jisté zastavení v čase a profilový řez vypovídající něco o době. Na konci můžeme najít (stručný) anglický souhrn. Je škoda, že chybí terminologický i jmenný rejstřík, tím více, že jde z povahy věci o polyhistorickou záležitost, kde je každá orientační pomůcka dobrá. Studentům problematiky životního prostředí může být publikace užitečným průvodcem.

**Nakladatelství Karolinum,
Univerzita Karlova v Praze, 2015,
310 str., 20 str. barevných příloh.
Cena 315 Kč**